

Leszek Sławomir Pręcikowski

**POLSKA W „NOWYM RUCHU SŁOWIAŃSKIM”
Z DZIAŁALNOŚCI KOMITETU SŁOWIAŃSKIEGO W POLSCE
W LATACH 1945–1947**

Istotną rolę w radzieckich planach ugruntowania swych wpływów w „wyzwolonej” Polsce odegrał Komitet Słowiański – struktura będąca częścią tzw. nowego ruchu słowiańskiego. Głównym jej zadaniem było pozyskanie dla idei budowy nowego – „lepszego” – socjalistycznego państwa i sojuszu ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich możliwie szerokich rzesz społeczeństwa polskiego.

Idea „nowego ruchu słowiańskiego” będącego swoistą mistyfikacją – strukturą stanowiącą parawan dla sowieckich planów ekspansji na obszarze środkowo-wschodnim Europy – stanowiła początkowo odpowiedź kierownictwa radzieckiego na niemiecką agresję i próby wyzyskania przez Niemcy zastarzałych separatyzmów narodowościowych (zwłaszcza wśród Ukraińców czy Białorusinów) na zajętych obszarach sowieckiego imperium. Gwałtowne sukcesy niemieckiej armii latem 1941 r. i entuzjazm, z jakim była ona witana wśród części zniewolonych przez Rosjan narodów, skłoniły Stalina do sięgnięcia po starą ideę rosyjskiego pansławizmu – przybraną w nowe propagandowe hasła solidarnej walki narodów słowiańskich z faszystowskim zagrożeniem.

Inicjatorem akcji mającej na celu stworzenie jednolitego słowiańskiego frontu antyfaszystowskiego był czeski publicysta i działacz komunistyczny – przebywający wówczas w ZSRR – Zdeněk Nejedlý, który jeszcze w okresie międzywojnia głosił potrzebę gromadzenia się Słowian wokół państwa sowieckiego. W lipcu 1941 r. inicjatywę przejął Komintern z Georgi Dymitrowem na czele. Powołana została specjalna grupa inicjatywna, w skład której weszli m. in.: Zofia Dzierżyńska, Wasil Kolarow, Dymitr Manuilski, Jan Šverna, Veljko Vlahović. Jej zadaniem było przygotowanie wiecu i komitetu o charakterze ogólnosłowiańskim¹.

¹ S. Fertacz, *Komitet Wszechsłowiański w Moskwie 1941–1947*, Katowice 1991, s. 38; „Slovanský přehled” 1946, XXXII, nr 1–2, s. 92–93; J. Pawłowicz, *Problematyka i kierunki*

Stalin przywołując hasła „solidarności słowiańskiej” liczył się z możliwością wykorzystania tej idei dla inspirowania antyniemieckich wystąpień na znajdujących się na tyłach frontu obszarach zamieszkałych przez Słowian. W dalszej zaś perspektywie mógł wykorzystać tworzone pod własne dyktando struktury pansłowiańskie dla budowania prosowieckiego zaplecza w regionie środkowowschodniej Europy. Realizacji tej idei sprzyjał fakt, że w omawianym okresie – wskutek niemieckiej agresji – niechętnie Sowietom rządy burżuazyjne państw słowiańskich znalazły się na przymusowej emigracji i w konsekwencji utraciły znaczący wpływ na rozwój wydarzeń w swoich krajach. Realizacji planów ekspansji ideologicznej i terytorialnej Związku Radzieckiego na wspomnianym obszarze służyć miał powołany w Moskwie w dniu 5 października 1941 r. Komitet Wszechsłowiański, określany jako: „stale działający organ zjednoczenia Słowian do walki z hitleryzmem”².

Komitet Wszechsłowiański – formalnie organizacja społeczna o demokratycznym charakterze – miał w planach Kremla przysporzyć państwu radzieckiemu zwolenników w środowiskach emigracyjnych oraz zapewnić możliwie szeroką akceptację moskiewskich koncepcji powojennego ładu w Europie Środkowej przez społeczeństwa tego regionu. O tym, że były to plany całkiem realne, świadczył fakt, iż tak znana postać polskiego środowiska emigracyjnego jak gen. Lucjan Żeligowski – jeden z najbliższych współpracowników Józefa Piłsudskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920, członek emigracyjnej Rady Narodowej w Londynie – kilkakrotnie apelował o utworzenie wspólnego słowiańskiego frontu pod radzieckim (rosyjskim) przewodnictwem. Pisał on m. in. „Pamiętajcie, że jesteście Słowianami [...] jedynym odwiecznym wrogiem Słowian są Niemcy. Słowianie bronią się bohatersko, zadając nieprzyjacielowi śmiertelne ciosy. [...] Dzisiaj w przededniu upadku, Niemcy umyślnie sieją nienawiść między polskim i rosyjskim narodem. Nie dajmy się oszukać”³. „Nas jest 250 milionów. Będziemy dążyć do tego, ażeby powstała Unia, Federacja czy Imperium Słowiańskie [...] Rasa Słowiańska wspólnie z Rasą Anglosaską stworzy nowy świat”⁴. „Pamiętajcie, że Armia Radziecka razem z armiami wszystkich Zjednoczonych Narodów walczy nie tylko za wolność świata, lecz oprócz tego jest ona armią Słowian [...] naszych braci”⁵.

prac Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie w latach II wojny światowej, [w:] Z Polskich Studiów Slawistycznych. Seria 3. Historia. Prace na VI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Pradze 1968, Warszawa 1968, s. 265–275.

² S. Fertacz, *op. cit.*, s. 40.

³ Archiwum b. KC PZPR, Odezwa gen. L. Żeligowskiego nawołująca do współpracy polsko-radzieckiej (dawna sygnatura 216–58).

⁴ L. Żeligowski, *O ideę słowiańską*, Londyn 1941, s. 28.

⁵ Archiwum b. KC PZPR..., (dawna sygnatura 216–58).

Powołanie Komitetu poprzedził Pierwszy Wszechsłowiański Wiec w Moskwie (10–11 sierpnia 1941 r.), w toku którego rzucono hasło „zespolenia się Słowian do walki z faszyzmem”⁶. Sam Komitet, jak i jego propaganda „wspólnoty słowiańskiej” był jedynie kamuflażem dla starej bolszewickiej koncepcji budowy „europejskiej federacji komunistycznej – Związku Proletariackich Republik Europy [...] z władzą sowiecką na Ukrainie, w Polsce, Litwie, Łotwie, Estonii i Finlandii”⁷. Organizacja Wiecu w Moskwie, jak i działalność Komitetu Wszechsłowiańskiego w momencie jego powołania były inspirowane przez Komintern⁸. Pomimo iż propaganda Komitetu starała się podkreślać rzekomo niezależny charakter organizacji oraz zasadę pełnego równouprawnienia jej poszczególnych sekcji narodowych („łączymy się jako równi z równymi” – głosiła uchwała Wiecu)⁹ – w praktyce nowo powołana struktura okazała się kolejnym stadium rozwojowym panslawizmu w nowej bolszewickiej odmianie. Charakterystyczne było, że cała struktura Komitetu bezpośrednio podporządkowana została kierownictwu Radzieckiego Biura Informacyjnego (Sowinformbiuro) przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR (powołanego 24 czerwca 1941 r. celem kierowania sowiecką propagandą w czasie wojny). Podstawowe zaś decyzje dotyczące pracy Komitetu rozstrzygał zazwyczaj szef RBI – Aleksander Szczerbakow, zaś kwestie szczególnie ważne – Wiczesław Michajłowicz Mołotow lub sam Stalin¹⁰.

Lata 1943–1945 przyniosły znaczne wzmocnienie pozycji Komitetu Wszechsłowiańskiego jako wyraziciela „solidarności” narodów słowiańskich. Wpłynęły na to tak rozwój sytuacji militarno-politycznej, jak też międzynarodowa aktywność samej organizacji. W okresie tym Komitet systematycznie organizował w Moskwie Wiece Wszechsłowiańskie – wzorowane na spotkaniu z sierpnia 1941 r. – których odbyło się w sumie 5 (II – 1942 r.; III – 1943 r.; IV – 1944 r.; V – ostatni Wojenny Wiec Słowiański, tym razem w Sofii w marcu 1945 r.)¹¹. Aktywizacja Komitetu na arenie międzynarodowej (poprzez utrzymywanie stałych kontaktów z emigracją słowiańską oraz akcją propagandową w tym środowisku za pośrednictwem – kolportowanego do wielu krajów zachodnich – czasopisma „Słowianie”) przyniosła w efekcie utworzenie jego odpowiedników m. in. w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Kanadzie, Australii, Nowej Zelandii, Brazylii czy Argentynie. W krajach tych organizowane były wiece solidarnościowe z walczącymi narodami

⁶ A. S. Gundorow, *Nowy ruch słowiański i zadania słowiańskich organizacji*, „Życie Słowiańskie” 1947, nr 1–2, s. 55.

⁷ *Biała Księga. Fakty i dokumenty z okresu dwóch wojen światowych*, oprac. W. Sukiennicki, Wydawnictwo NZZS UJ, Kraków 1981, s. 174 [Paryż 1964, Biblioteka Kultury. Tom CV].

⁸ Szerzej problem ten przedstawił w cytowanej wcześniej pracy, S. Fertacz.

⁹ A. S. Gundorow, *op. cit.*, s. 57.

¹⁰ S. Fertacz, *op. cit.*, s. 44–45.

¹¹ J. Pawłowicz, *op. cit.*, s. 268–270.

słowiańskimi Europy i Związku Radzieckiego, w toku których domagano się wsparcia materialnego militarnych wysiłków Sowietów¹².

Wobec zbliżającego się – zwycięskiego dla ZSRR – końca wojny, w nowej sytuacji międzynarodowej, naczelnym zadaniem dla Komitetu Wszechsłowiańskiego stało się działanie na rzecz utrwalenia i rozszerzenia politycznych i kulturalnych więzów łączących narody słowiańskie z „wyzwolicielem”. Stara panslawistyczna idea zgrupowania mniejszych słowiańskich nacji wokół Rosji realizowana była tym razem przez narodowe środowiska słowiano- i rusofilskie krajów „wyzwolonych” przez Armię Czerwoną. W latach 1944–1946, w myśl wytycznych Komitetu Wszechsłowiańskiego, przystąpiono do tworzenia narodowych komitetów słowiańskich.

We wrześniu 1944 r. powstał Komitet Słowiański Bułgarii, na czele którego stanął Nejden Nikołow¹³. W dniu 14 stycznia 1945 r. powołano do życia Komitet Słowiański w Belgradzie, którego prezesem został prof. Jevren Nedeljković¹⁴. W 1945 r. powstały także Komitet Słowiański w Bratysławie i w Pradze, które połączyły się następnie w jeden Słowiański Komitet Czechosłowacji¹⁵. Wreszcie w początkach 1946 r. powstał ostatni z komitetów słowiańskich – Komitet Słowiański (Narodowy) w Budziszynie, stawiający sobie za cel wywalczenie suwerenności państwowej dla Łużyc¹⁶. Organizacje słowiańskie – skupiające słowiańskie mniejszości narodowe – powstały również na Węgrzech i w Rumunii¹⁷.

„Nowy ruch słowiański” miał w zamierzeniach Kremla odegrać bardzo istotną rolę w „wyswobodzonej” Polsce. Tam bowiem idea „trwałego sojuszu i braterstwa ze Związkiem Radzieckim”, hasło budowy nowego „sprawiedliwego ustroju” pod przewodnictwem „pierwszego demokracji świata”, „wielkiego wodza narodów ZSRR dalekowzrocznego Stalina”¹⁸ – napotykały na największy opór. Rosja, a następnie Związek Radziecki i płynące ze Wschodu idee (np. panslawizm carski) nigdy nie cieszyły się większą popularnością w polskim społeczeństwie. Wynikało to nie tylko z zaszłości historycznych (długotrwała carska niewola, udział Sowietów we

¹² S. Fertacz, *op. cit.*, s. 62–78; „Życie Słowiańskie” 1946, nr 7–8, s. 232–233; nr 9–10, s. 312; „Slovanský přehled” 1946, XXXII, nr 1–2, s. 236; nr 5–6, s. 341; nr 7–8, s. 440; nr 9–10, s. 465–472; „Głos Ludowy” („Peoples Voice”), Detroit, 18 XI 1944, nr 47; 9 VI 1945, nr 23.

¹³ „Słowianie” 1944, nr 11, s. 47; 1945, nr 7, s. 45–46.

¹⁴ „Slovanský přehled” 1946, XXXII, nr 5–6, s. 331–332.

¹⁵ „Slovanský přehled” 1946, XXXII, nr 1–2, s. 79–81.

¹⁶ Archiwum Akt Nowych, Komitet Słowiański w Polsce (dalej: AAN, KS w P), Pismo KS w Pradze do KS w Polsce (12 września 1947), t. 103.

¹⁷ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 9–11, s. 258–264.

¹⁸ Fragmenty cytatów – doskonale ilustrujących ówczesną retorykę uprawianą przez ideologów „nowego ruchu słowiańskiego” – zaczerpnięte zostały z wystąpienia A. S. Gundorowa, przewodniczącego Komitetu Wszechsłowiańskiego, następnie Komitetu Słowiańskiego ZSRR, wygłoszonego w toku obrad Zjazdu (Kongresu) Słowiańskiego w Belgradzie.

wspólnej z Hitlerem agresji w 1939 r.), lecz przede wszystkim z gruntownie odmiennych typów mentalności Polaków i Rosjan. Ci pierwsi przywiązani do demokratycznych swobód – tradycyjnej „złotej wolności”, w znacznej swej większości wierzący i praktykujący katolicy; ci drudzy wychowani w atmosferze terroru i bezprawia, w systemie, gdzie wszelkie próby działań demokratycznych kończyły się w najlepszym przypadku zsyłką na Sybir. Nic też dziwnego, że społeczeństwo polskie podejrzliwie spoglądało na nowe władze (Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego – następnie Rząd Tymczasowy i Krajową Radę Narodową), ustanowione przy bezpośrednim wsparciu ze strony Kremla i bazujące w swej codziennej działalności na sowieckiej pomocy.

Baza polityczna komunistów w Polsce była bardzo ograniczona. W skład wspomnianego Rządu Tymczasowego obok Polskiej Partii Robotniczej (mającej wówczas raczej skromne wpływy w społeczeństwie) weszli przedstawiciele marionetkowego – koncesjonowanego przez komunistów – Stronnictwa Ludowego (powstałego formalnie w dniach 17–18 września 1944 r. w Lublinie) oraz część idących na ugodę z komunistami działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej z Edwardem Osóbką-Morawskim na czele. Przebywający w Londynie, emigracyjny rząd Rzeczypospolitej (od 29 listopada 1944 r. pod przewodnictwem Tomasza Arciszewskiego) wzywał społeczeństwo w kraju do politycznego izolowania komunistów, sam zaś trwał w nadziei na wybuch konfliktu pomiędzy dotychczasowymi sojusznikami (tj. ZSRR i mocarstwami anglosaskimi) i zbrojne rozstrzygnięcie sprawy polskiej. W tej sytuacji nawet porozumienie „obozu lubelskiego” ze Stanisławem Mikołajczykiem – zawarte w Moskwie w dniu 21 czerwca 1945 r. – nie spowodowało odczuwalnego wzrostu sympatii społeczeństwa do nowej władzy. Pozwoliło ono natomiast na wyeliminowanie sprawy polskiej jako przedmiotu przetargów międzynarodowych. Uznanie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej przez zachodnich aliantów, dało PPR i jej sojusznikom wolną rękę dla działań zmierzających do przejęcia całej władzy w Polsce w swoje ręce¹⁹. Dla komunistów, bardzo istotnym elementem w tej grze politycznej było zyskanie szerokiej bazy społecznej – podniesienie swego autorytetu w oczach narodu – przed zbliżającymi się rozstrzygnięciami wyborczymi. Temu też służył swoją pracą (przynajmniej w pierwszej fazie swego istnienia) Komitet Słowiański w Polsce. Komitet był strukturą od zarania swego istnienia manipulowaną przez elementy z zewnątrz (te same, które spreparowały powstanie i program Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie). Jego genezy bowiem należy dopatrywać się w sterowanej przez Wandę Wasilewską Sekcji Polskiej Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie.

¹⁹ A. Czubiński, *Dzieje najnowsze Polski*, t. 2, *Polska Ludowa 1944–1989*, Poznań 1992, s. 11–56; J. R. Szaflik, *Historia Polski 1939–1947*, Warszawa 1987, s. 75–77, 79–82, 91–96, 117–120, 129–138, 158–161; Z. Woźniczka, *Opozycja polityczna wobec ZSRR w Polsce w latach 1944–1947*, „Wiadomości Historyczne” 1991, nr 3, s. 135–146.

Wasilewska jeszcze w toku obrad I Kongresu Wszechsłowiańskiego, w dniu 11 sierpnia 1941 r., w wygłoszonym apelu wzywała do wspólnej walki całej Słowiańszczyzny z najeźdźcą hitlerowskim: „Rozgorzała straszliwa walka, walka, o jakiej nie śniła jeszcze historia. Walka o świat. W tej walce muszą stanąć jak jeden wszystkie słowiańskie narody”²⁰.

Zalecenia organizacyjne dla powołania Komitetu Słowiańskiego w Polsce przedstawił gen. por. Aleksandr Siemionowicz Gundorow w toku wizyty, jaką złożył on w Polsce w lipcu 1945 r. Towarzyszyli mu inni przedstawiciele moskiewskiego Komitetu, m. in. znany poeta ukraiński Maksym Tadejewycz Ryls’kyj, poseł do parlamentu czeskiego – Prokop Maxa i inni. Wkrótce po tej wizycie, w Krakowie – starym siedlisku polskiej sławistyki – powołany został lokalny Komitet Słowiański. Na jego czele stanął prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Tadeusz Stanisław Grabowski, b. poseł polski w Bułgarii; członkami Komitetu zostali profesorowie UJ i innych uczelni krakowskich, wybitni slawiści polscy: rektor tegoż Uniwersytetu Tadeusz Lehr-Splawiński, Zygmunt Karol Myślakowski, Kazimierz Piwarski, Ferdynand Goetel – rektor Akademii Górniczo-Hutniczej i szereg innych osobistości życia naukowego Krakowa. Równocześnie w Warszawie rozpoczęły się prace nad powołaniem krajowego Komitetu Słowiańskiego²¹.

W dniu 28 lipca 1945 r. w Warszawie obradowało pierwsze spotkanie Komitetu Organizacyjnego Komitetu Słowiańskiego w Polsce, pod przewodnictwem ministra kultury i sztuki Władysława Kowalskiego. W obradach uczestniczyli również goście z ZSRR i Czechosłowacji²². Ostatecznie Komitet Słowiański w Polsce został powołany do życia w dniu 22–23 sierpnia 1945 r. w Warszawie, w toku obrad zjazdu przedstawicieli świata nauki, oświaty i kultury, działaczy społecznych i przedstawicieli organizacji politycznych²³. W prace nad utworzeniem Komitetu zaangażowała się znaczna część spośród znanych i cenionych postaci nauki polskiej. Przewodniczącym nowo

²⁰ *Apel W. Wasilewskiej do narodu polskiego*, „Nowe Widnokregi” 1941, nr 7. Idea wykorzystania hasła solidarności słowiańskiej pobrzmiewała następnie w dokumentach programowych tak Związku Patriotów Polskich jak i Polskiej Partii Robotniczej. M. in. w *Wytocznych dla oceny sytuacji politycznej* uchwalonych na posiedzeniu Biura Politycznego PPR w dniu 6 X 1945 r. stwierdzano: „Proletariat jako kierownicza siła w wojnie narodowo-wyzwoleńczej stawia sobie na obecnym etapie następujące główne cele polityczne (w punkcie B): ugruntowanie sojuszu ze Związkiem Radzieckim oraz państwami słowiańskimi [...]”; *Protokół z posiedzenia Biura Politycznego, odbytego w dniu 6 października 1945 r. (ściśle tajne)*. *Aneks. Wytoczne dla oceny sytuacji politycznej*, [w:] *Instytut Studiów Politycznych PAN, Pracownia Najnowszej Historii Politycznej, Dokumenty do dziejów PRL, z. 2, Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1944–1945*, Warszawa 1992.

²¹ „Slovanský přehled” 1946, nr 1–2, s. 95–98.

²² *Ibidem*.

²³ AAN, KSwP, Protokół z I Walnego Zjazdu KSwP w dn. 22–23 sierpnia 1945 r. w Warszawie, t. 1.

utworzonej struktury został prof. Mieczysław Michałowicz²⁴. Ponadto w pierwszym składzie Komitetu Słowiańskiego w Polsce znaleźli się: prof. Henryk Batowski (I zastępca przewodniczącego Komitetu), prof. Józef Kostrzewski (II zastępca przewodniczącego), Władysław Kowalski (III zastępca przewodniczącego), Paweł Dąbek (sekretarz Komitetu), członkowie Komitetu: prof. Jan Czekanowski, J. Fedeki, por. K. Gruszczyński, Jerzy Kornacki, prof. T. Lehr-Splawiński, prof. Jerzy Loth, płk Edward Ochab, ksiądz Cz. Oraczewski, płk Kazimierz Sidor, Henryk Świątkowski, adwokat Stanisław Wilanowski. Nieco później (luty 1946), jak donoszono w „Życiu Słowiańskim”: „dla szybszego i sprawniejszego przeprowadzenia pewnych prac” utworzono Egzekutywę KS. W jej skład weszli: H. Batowski, M. Michałowicz, E. Ochab, H. Świątkowski, S. Wilanowski oraz ówczesny kierownik kancelarii KS – Zofia Sobierajska²⁵.

Swoistym fenomenem ruchu nowosłowiańskiego było to, że na czele manipulowanych przez komunistów struktur stanął człowiek z najbliższego otoczenia Józefa Piłsudskiego, od czasów międzywojnia związany z or-

²⁴ Mieczysław Michałowicz (1876–1965) był wybitnym pediatrą, członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, następnie Polskiej Akademii Nauk, był wykładowcą i rektorem Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Medycznej w Warszawie; był także znanym działaczem społecznym – w latach 1896–1906 działał w Polskiej Partii Socjalistycznej, następnie był współorganizatorem i prezesował Stronnictwu Demokratycznemu; *Michałowicz Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 3, Warszawa 1976.

²⁵ Prof. Batowski był znanym sławistą, w okresie międzywojnia współtwórcą czasopisma „Ruch Słowiański”, w omawianym okresie wykładał w Szkole Nauk Politycznych w Krakowie; prof. Kostrzewski – wybitny archeolog, wykładowca Uniwersytetu Poznańskiego, był twórcą tzw. szkoły neoautochtonicznej w archeologii polskiej; prof. Czekanowski – czołowy przedstawiciel polskiej antropologii, twórca „lwowskiej szkoły antropologicznej”; prof. Lehr-Splawiński był rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, znanym i cenionym językoznawcą-slawistą; prof. Loth – znany geograf, wówczas rektor Wyższej Szkoły Handlowej. Pozostali członkowie Komitetu Słowiańskiego w Polsce stanowili elitę ówczesnego życia politycznego: Władysław Kowalski – minister kultury i sztuki w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej, komunizujący ludowiec, członek władz naczelnych Stronnictwa Ludowego („Lubelskiego”); Paweł Dąbek – z ramienia PPR członek Krajowej Rady Narodowej; J. Fedeki (brak pełnego zapisu imienia w źródłach) – „poseł chłopski”; por. K. Gruszczyński (brak pełnego zapisu imienia w źródłach) – „przedstawiciel Związku Walki Młodych”; Jerzy Kornacki – członek Rady Naczelnej PPS, przewodniczący Komisji Kultury i Sztuki KRN; płk Edward Ochab – wówczas członek Komitetu Centralnego PPR, przedstawiciel „starej gwardii” – członek założyciel Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie (1941), członek b. sekcji polskiej tegoż Komitetu; płk Kazimierz Sidor – z ramienia KRN delegat na rozmowy ze Związkiem Patriotów Polskich i Centralnym Biurem Komunistów Polskich (Moskwa, marzec 1944), po wojnie w służbie dyplomatycznej; Henryk Świątkowski – w omawianym okresie minister Sprawiedliwości TRJN, członek władz naczelnych PPS; Stanisław Wilanowski – członek RN PPS; „Slovanský přehled” 1946, nr 1–2, s. 95–98; „Życie Słowiańskie” 1946, nr 1, s. 31–32; nr 2, s. 63; A. Czubiński, *Najnowsze dzieje Polski 1914–1983*, Warszawa 1987; T. Młodawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 lutego 1991*, Warszawa 1991, *passim*; *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 1–4, Warszawa 1973–1976, *passim*.

Wasilewska jeszcze w toku obrad I Kongresu Wszechsłowiańskiego, w dniu 11 sierpnia 1941 r., w wygłoszonym apelu wzywała do wspólnej walki całej Słowiańszczyzny z najeźdźcą hitlerowskim: „Rozgorzała straszliwa walka, walka, o jakiej nie śniła jeszcze historia. Walka o świat. W tej walce muszą stanąć jak jeden wszystkie słowiańskie narody”²⁰.

Zalecenia organizacyjne dla powołania Komitetu Słowiańskiego w Polsce przedstawił gen. por. Aleksandr Siemionowicz Gundorow w toku wizyty, jaką złożył on w Polsce w lipcu 1945 r. Towarzyszyli mu inni przedstawiciele moskiewskiego Komitetu, m. in. znany poeta ukraiński Maksym Tadejewycz Ryls’kyj, poseł do parlamentu czeskiego – Prokop Maxa i inni. Wkrótce po tej wizycie, w Krakowie – starym siedlisku polskiej slawistyki – powołany został lokalny Komitet Słowiański. Na jego czele stanął prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Tadeusz Stanisław Grabowski, b. poseł polski w Bułgarii; członkami Komitetu zostali profesorowie UJ i innych uczelni krakowskich, wybitni slawiści polscy: rektor tegoż Uniwersytetu Tadeusz Lehr-Spławiński, Zygmunt Karol Mysłakowski, Kazimierz Piwarski, Ferdynand Goetel – rektor Akademii Górniczo-Hutniczej i szereg innych osobistości życia naukowego Krakowa. Równocześnie w Warszawie rozpoczęły się prace nad powołaniem krajowego Komitetu Słowiańskiego²¹.

W dniu 28 lipca 1945 r. w Warszawie obradowało pierwsze spotkanie Komitetu Organizacyjnego Komitetu Słowiańskiego w Polsce, pod przewodnictwem ministra kultury i sztuki Władysława Kowalskiego. W obradach uczestniczyli również goście z ZSRR i Czechosłowacji²². Ostatecznie Komitet Słowiański w Polsce został powołany do życia w dniu 22–23 sierpnia 1945 r. w Warszawie, w toku obrad zjazdu przedstawicieli świata nauki, oświaty i kultury, działaczy społecznych i przedstawicieli organizacji politycznych²³. W prace nad utworzeniem Komitetu zaangażowała się znaczna część spośród znanych i cenionych postaci nauki polskiej. Przewodniczącym nowo

²⁰ *Apel W. Wasilewskiej do narodu polskiego*, „Nowe Widnokreghi” 1941, nr 7. Idea wykorzystania hasła solidarności słowiańskiej pobrzmiewała następnie w dokumentach programowych tak Związku Patriotów Polskich jak i Polskiej Partii Robotniczej. M. in. w *Wytycznych dla oceny sytuacji politycznej* uchwalonych na posiedzeniu Biura Politycznego PPR w dniu 6 X 1945 r. stwierdzano: „Proletariat jako kierownicza siła w wojnie narodowo-wyzwoleńczej stawia sobie na obecnym etapie następujące główne cele polityczne (w punkcie B): ugruntowanie sojuszu ze Związkiem Radzieckim oraz państwami słowiańskimi [...]”; *Protokół z posiedzenia Biura Politycznego, odbytego w dniu 6 października 1945 r. (ściśle tajne). Aneks. Wytyczne dla oceny sytuacji politycznej*, [w:] *Instytut Studiów Politycznych PAN, Pracownia Najnowszej Historii Politycznej, Dokumenty do dziejów PRL, z. 2, Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1944–1945*, Warszawa 1992.

²¹ „Slovanský přehled” 1946, nr 1–2, s. 95–98.

²² *Ibidem*.

²³ AAN, KSwP, Protokół z I Walnego Zjazdu KSwP w dn. 22–23 sierpnia 1945 r. w Warszawie, t. 1.

utworzonej struktury został prof. Mieczysław Michałowicz²⁴. Ponadto w pierwszym składzie Komitetu Słowiańskiego w Polsce znaleźli się: prof. Henryk Batowski (I zastępca przewodniczącego Komitetu), prof. Józef Kostrzewski (II zastępca przewodniczącego), Władysław Kowalski (III zastępca przewodniczącego), Paweł Dąbek (sekretarz Komitetu), członkowie Komitetu: prof. Jan Czekanowski, J. Fedeki, por. K. Gruszczyński, Jerzy Kornacki, prof. T. Lehr-Splawiński, prof. Jerzy Loth, płk Edward Ochab, ksiądz Cz. Oraczewski, płk Kazimierz Sidor, Henryk Świątkowski, adwokat Stanisław Wilanowski. Nieco później (luty 1946), jak donoszono w „Życiu Słowiańskim”: „dla szybszego i sprawniejszego przeprowadzenia pewnych prac” utworzono Egzekutywę KS. W jej skład weszli: H. Batowski, M. Michałowicz, E. Ochab, H. Świątkowski, S. Wilanowski oraz ówczesny kierownik kancelarii KS – Zofia Sobierajska²⁵.

Swoistym fenomenem ruchu nowosłowiańskiego było to, że na czele manipulowanych przez komunistów struktur stanął człowiek z najbliższego otoczenia Józefa Piłsudskiego, od czasów międzywojnia związany z or-

²⁴ Mieczysław Michałowicz (1876–1965) był wybitnym pediatrą, członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, następnie Polskiej Akademii Nauk, był wykładowcą i rektorem Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Medycznej w Warszawie; był także znanym działaczem społecznym – w latach 1896–1906 działał w Polskiej Partii Socjalistycznej, następnie był współorganizatorem i prezesował Stronnictwu Demokratycznemu; *Michałowicz Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 3, Warszawa 1976.

²⁵ Prof. Batowski był znanym sławistą, w okresie międzywojnia współtwórcą czasopisma „Ruch Słowiański”, w omawianym okresie wykładał w Szkole Nauk Politycznych w Krakowie; prof. Kostrzewski – wybitny archeolog, wykładowca Uniwersytetu Poznańskiego, był twórcą tzw. szkoły neoautochtonicznej w archeologii polskiej; prof. Czekanowski – czołowy przedstawiciel polskiej antropologii, twórca „lwowskiej szkoły antropologicznej”; prof. Lehr-Splawiński był rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, znanym i cenionym językoznawcą-slawistą; prof. Loth – znany geograf, wówczas rektor Wyższej Szkoły Handlowej. Pozostali członkowie Komitetu Słowiańskiego w Polsce stanowili elitę ówczesnego życia politycznego: Władysław Kowalski – minister kultury i sztuki w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej, komunizujący ludowiec, członek władz naczelnych Stronnictwa Ludowego („Lubelskiego”); Paweł Dąbek – z ramienia PPR członek Krajowej Rady Narodowej; J. Fedeki (brak pełnego zapisu imienia w źródłach) – „poseł chłopski”; por. K. Gruszczyński (brak pełnego zapisu imienia w źródłach) – „przedstawiciel Związku Walki Młodych”; Jerzy Kornacki – członek Rady Naczelnej PPS, przewodniczący Komisji Kultury i Sztuki KRN; płk Edward Ochab – wówczas członek Komitetu Centralnego PPR, przedstawiciel „starej gwardii” – członek założyciel Komitetu Wszechrzeczy Słowiańskiego w Moskwie (1941), członek b. sekcji polskiej tegoż Komitetu; płk Kazimierz Sidor – z ramienia KRN delegat na rozmowy ze Związkiem Patriotów Polskich i Centralnym Biurem Komunistów Polskich (Moskwa, marzec 1944), po wojnie w służbie dyplomatycznej; Henryk Świątkowski – w omawianym okresie minister Sprawiedliwości TRJN, członek władz naczelnych PPS; Stanisław Wilanowski – członek RN PPS; „Slovanský přehled” 1946, nr 1–2, s. 95–98; „Życie Słowiańskie” 1946, nr 1, s. 31–32; nr 2, s. 63; A. Czubiński, *Najnowsze dzieje Polski 1914–1983*, Warszawa 1987; T. M o ł d a w a, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 lutego 1991*, Warszawa 1991, *passim*; *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 1–4, Warszawa 1973–1976, *passim*.

ganizacjami wolnomularskimi, odgrywający w strukturach masonerii polskiej czołową rolę²⁶. Udział tak wielu znanych i cenionych postaci życia kulturalnego i naukowego w pracach przygotowawczych Komitetu Słowiańskiego w Polsce świadczył o tym, że znaczna część polskich elit nie zdawała sobie sprawy, iż nowo tworzona struktura jest jedynie sprytnie realizowaną manipulacją polityczną. Ludzie ci pamiętający żywe z okresu międzywojennego tradycje idei solidarności słowiańskiej – oparte na zdrowych zasadach partnerskiej współpracy, często sami zaangażowani w taką działalność – postrzegali tę inicjatywę właśnie jako kontynuację dobrych tradycji polskiego słowianoznawstwa i słowianofilstwa. O tym, że byli w błędzie, przekonali się już po utworzeniu KS w Polsce, kiedy to górnolotne idee zderzyły się z brutalną rzeczywistością polityczną okresu stalinowskiego.

Świadectwem tego, że moskiewscy manipulatorzy pokładali daleko idące nadzieje polityczne w nowo tworzonej strukturze, był udział oficjeli radzieckich i innych krajów słowiańskich, jak też przedstawicieli rządu RP w spotkaniu założycielskim. „Bratnie” kraje słowiańskie reprezentowali A. S. Gundorow – w imieniu Komitetu Wszechsłowiańskiego, przedstawiciele ambasady radzieckiej, ambasadorowie Jugosławii i Czechosłowacji. Ze strony Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej przybyli m. in.: minister sprawiedliwości Henryk Świątkowski (PPS); minister kultury i sztuki Władysław Kowalski (SD); zaś główną, tj. popieraną przez ZSRR siłę polityczną w kraju, Polską Partię Robotniczą, reprezentował członek Sekretariatu KC tej partii, b. członek Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie, Edward Ochab²⁷.

W toku obrad warszawskiego spotkania nakreślono główne cele stojące przed Komitetem. Henryk Świątkowski w wygłoszonym referacie *O zadaniach i celach Komitetu* stwierdził, że głównym zadaniem Komitetu Słowiańskiego będzie „pogłębienie idei słowiańskiej przez pracę wśród młodzieży, wprowadzenie do szkół nauczania języków słowiańskich i historii słowiańszczyzny oraz pracę wśród dorosłych, prowadzoną przez zespoły uczonych, zajmujących się zagadnieniami słowiańskimi”²⁸. Według ministra Świątkowskiego „w dziedzinie politycznej Komitet będzie dążył do uczuciowego zbratania się narodu polskiego z innymi narodami słowiańskimi [...] popierania współpracy gospodarczej”²⁹.

²⁶ Mieczysław Michałowicz w okresie międzywojnia pozostawał w zażyłych stosunkach z Józefem Piłsudskim (był osobistym lekarzem jego córek); był członkiem loży masońskiej Wolność Przywrócona (zrzeszonej w Wielkiej Loży Narodowej Polski) pozostając jej przewodniczącym w latach 1928–1932; L. Hass, *Masoneria polska XX wieku. Losy, loże, ludzie*, Warszawa 1993, s. 112–114, 254–255.

²⁷ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 1, s. 31–32.

²⁸ *Ibidem*, s. 32.

²⁹ *Ibidem*.

Nie zapominając o wszystkich negatywnych aspektach, które legły u podstaw rodzącego się polskiego odłamu ruchu nowosłowiańskiego – pamiętając o tym, iż głównym jego celem politycznym było działanie zmierzające do podporządkowania Polski moskiewskiemu centrum – nie można pominąć milczeniem szeregu cennych inicjatyw, które zrodziły się w łonie Komitetu Słowiańskiego w Polsce.

Na szczególną uwagę zasługiwało tu podjęcie przez Komitet sprawy łużyckiej. Działacze Komitetu od momentu jego powstania żywo angażowali się na rzecz samostanowienia Łużyc. Wspierali oni (na równi z działaczami czeskimi) narodowe organizacje Serbów Łużyckich (m. in. Łużycki Komitet Narodowy, Komitet Słowiański w Budziszynie czy Macierz Serbską). Polacy wspierali dążenia Łużyczan zarówno udzielając pomocy w budowie ich struktur organizacyjnych – tu ważką rolę odgrywał Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, jak też popierając ich staranie o umiędzynarodowienie kwestii łużyckiej i podjęcie jej przez Organizację Narodów Zjednoczonych³⁰. Działalność Komitetu Słowiańskiego była „zaczynem” szerokiego frontu prołużyckiego – idee te były szczególnie popularne wśród młodzieży akademickiej Poznania, Wrocławia i Krakowa – na rzecz wolności Łużyc działały: Polski Związek Zachodni, Towarzystwo Przyjaciół Łużyc, Akademicki Związek Przyjaciół Łużyc „Prołuż” (Poznań) i szereg innych³¹. Problem Łużyc był szeroko omawiany na łamach „Życia Słowiańskiego” – organu prasowego Komitetu Słowiańskiego – pierwszorzędną rolę odegrały tu, oparte na solidnej bazie naukowej, artykuły: prof. Tadeusza Lehr-Spławińskiego, Bożeny Modelskiej, Juliusza Kasztelanica i szeregu innych³². Ludzie ci uczynili wiele dla upowszechnienia wiedzy o tym niewielkim słowiańskim narodzie. Prezydium Komitetu Słowiańskiego w Polsce zrobiło też sporo dla wciągnięcia Komitetu Słowiańskiego w Budziszynie w pracę tzw. „nowego ruchu słowiańskiego”, pomimo iż ten nie cieszył się już wówczas poparciem Moskwy. To właśnie polski głos w znacznej mierze zdecydował o zaproszeniu Łużyczan do prac przygotowawczych Kongresu Słowiańskiego w Belgradzie, a następnie o uczestnictwie delegacji łużyckiej w obradach tegoż forum³³.

³⁰ Więcej o udziale wiciarzy w działaniach na rzecz samostanowienia Łużyc zobacz: L. S. Pręciowski, *Pierwiastki słowianofilskie w programie Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”, t. XXXII, s. 151–160.

³¹ M. Orzechowski, *Kwestia serbołużycka w polskiej myśli politycznej w latach 1939–1947*, „Śląski Kwartalnik Historyczny. Sobótka” 1976, nr 2, s. 379–385.

³² „Życie Słowiańskie” 1946, *passim*.

³³ Porównaj artykuły wspomnianych autorów, zamieszczone na łamach „Życia Słowiańskiego” (m. in. nr 2, 7–8, 12 z 1946 r.) oraz uchwały i głosy w dyskusji, kolejno na I (organizacyjnym) Zejeździe Komitetu Słowiańskiego w Polsce (Warszawa, 22–23 sierpnia 1945 r.), gdzie np. H. Batowski powiedział: „Obowiązkiem Słowian zwyciężkich jest w pierwszym rzędzie dopomóc najmniej licznym Słowianom Łużyckim [...] jest rzeczą naszego honoru pamiętać o sprawie łużyckiej ...” – oraz w toku II Walnego Zjazdu Komitetu z dn. 1 VI 1947 r., gdzie w przyjętej

Komitet Słowiański kontynuował bogate tradycje polskiego czasopiśmiennictwa słowiańskiego w „Życiu Słowiańskim” – organie prasowym Komitetu – godnie nawiązywano do tradycji swoich poprzedników: „Świata Słowiańskiego” i „Ruchu Słowiańskiego”³⁴, popularyzując wiedzę o Słowiańszczyźnie. Na łamach tegoż czasopisma znalazły miejsce rzeczowe, posiadające solidną podstawę badawczą artykuły historyczne i popularyzatorskie. Uwagę moją zwróciły zwłaszcza stałe rubryki redakcyjne: *Najważniejsze wiadomości o Słowiańszczyźnie*, *Kronika kulturalna*, *Rozwój idei słowiańskiej w Polsce* czy *Nowe książki słowiańskie*. Zwłaszcza w tej pierwszej znaleźć można było artykuły niosące informacje bardzo pomocne w pracy nad dziejami Słowiańszczyzny. Wymienić należy tu choćby kilka z nich: *Jak czytać nazwiska słowiańskie*, *Siedziby Słowian i nazwy krajów (regionów)*, *Języki słowiańskie*, *Alfabety słowiańskie* czy opublikowany w 12. językach słowiańskich *Słowniczek nazw miesięcy*. Rubryka ta w założeniach redakcji miała spełniać rolę „małej encyklopedii wiedzy o Słowiańszczyźnie” i w dużej mierze spełniła to zadanie³⁵.

Ciekawą inicjatywą Komitetu był pomysł opracowania i wydania *Encyklopedii słowiańskiej*, z którym wystąpił ówczesny przewodniczący, prof. M. Michałowicz³⁶.

Charakterystyczne było też to, iż język propagandy Komitetu Słowiańskiego w Polsce pozbawiony był – typowej dla innych komitetów słowiańskich (zwłaszcza radzieckiego i bułgarskiego) – „krwiożerczości” głoszonych haseł politycznych. O ile na łamach pism „Sławianie” (organ Komitetu Wszechsłowiańskiego, następnie Komitetu Słowiańskiego ZSRR) czy „Sławiane” (organ Komitetu Słowiańskiego w Sofii) bardzo często pojawiały się artykuły obfitujące w obelżywe epitety pod adresem „zgnitego Zachodu”, o tyle język publikacji polskich był bardziej wyciszony (przynajmniej do końca 1947 r.). Mniej było w nim pustosłowia, a więcej rzetelnej pracy naukowej nad przeszłością zachodniej Słowiańszczyzny i Słowiańszczyzny w ogóle.

rezolucji podkreślano „serdeczne zainteresowanie [...] dla losu Łużyczan”; *ibidem*, 1946, nr 1, s. 32; nr 2, s. 51–52; nr 7–8, s. 225–227; 1947, nr 6, s. 240.

³⁴ „Świat Słowiański. Miesięcznik Poświęcony Słowianoznawstwu i Przeglądowi Spraw Słowiańskich ze Stanowiska Polskiego” – pismo założone w styczniu 1905 r. przez dr. Feliksa Konecznego, prezesa Klubu Słowiańskiego w Krakowie, organ galicyjskich neoslawistów, ukazywało się do marca 1916 r.; „Ruch Słowiański. Miesięcznik Poświęcony Życiu i Kulturze Słowian” – organ naukowego słowianoznawstwa w Polsce międzywojennej, założony w listopadzie 1928 r. we Lwowie, redagowany pod kierunkiem Tadeusza Lehr-Splawińskiego, Władysława Tadeusza Wisłockiego, Jan Bronisława Richtera, Henryka Batowskiego, stanowił bezpośredni wzór dla powstałego po II wojnie światowej „Życia Słowiańskiego” – przestało wychodzić w 1939 r.; „Świat Słowiański” 1905–1916, *passim*; „Ruch Słowiański” 1928–1939, *passim*.

³⁵ „Życie Słowiańskie” 1946–1953, *passim*.

³⁶ M. Michałowicz, *O potrzebie stworzenia i wydania encyklopedii słowiańskiej*, „Życie Słowiańskie” 1946, nr 12, s. 365–366.

W „Życiu Słowiańskim” propagując idee jedności słowiańskiej odwoływano się do chlubnych kart z przeszłości Słowiańszczyzny. W cyklu *Rozwój idei słowiańskiej w Polsce* zamieszczono cytaty z literatury i myśli filozoficznej polskiej, mówiące o braterstwie Słowian. Znalazły tu miejsce m. in. teksty Jana Kochanowskiego, Macieja Strykowskiego, Jana Gawińskiego, Jakóba Lubelczyka, Jana Długosza, Marcina Kromera, Samuela Bogumiła Lindego, ks. Adama Czartoryskiego, Augusta Cieszkowskiego i wielu innych³⁷.

Warte odnotowania były artykuły Henryka Batowskiego i Zdzisława Jachimeckiego przypominające dzieje pieśni „Hej, Slované...” – spisanej przez Słowaka, Samuela Tomášika (1813–1887) – która ze względu na swój ogólnosłowiański charakter określana była mianem „hymnu wszechsłowiańskiego”. Pieśń ta, jak wspominał jej autor, powstała pod wpływem „Mazurka Dąbrowskiego” i dzięki niej idea i melodia polskiego hymnu szybko rozpowszechniły się w całej Słowiańszczyźnie. O popularności przypomnianej przez „Życie Słowiańskie” pieśni świadczył fakt, iż została ona przetłumaczona na wszystkie języki słowiańskie (z wyjątkiem ukraińskiego i białoruskiego), a po II wojnie światowej stała się hymnem socjalistycznej Jugosławii³⁸.

Komitet Słowiański w Polsce prowadził również ożywioną współpracę międzynarodową, nawiązując liczne kontakty z emigracyjnymi organizacjami słowiańskimi (m. in. z Kongresem Słowian Ameryki, na czele którego stał Polak Leon Krzycki; słowiańskimi organizacjami w Australii czy Ameryce Południowej). Przedstawiciele Komitetu uczestniczyli m. in. w obradach III Kongresu Wszechsłowiańskiego Ameryki (20–22 września 1946 r.)³⁹.

Polski Komitet Słowiański brał aktywny udział w przygotowaniach (jego przedstawiciele uczestniczyli w pracach Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Słowiańskiego) i obradach pierwszego powojennego Zjazdu (Kongresu) Słowiańskiego, zorganizowanego w stolicy Jugosławii – Belgradzie. Na łamach „Życia Słowiańskiego” poświęcono wówczas wiele miejsca propagandzie przedkongresowej, publikując m. in. specjalną odezwę Komitetu Wszechsłowiańskiego w Moskwie – *Przed zjazdem słowiańskim w Belgradzie* – kierowaną przez działaczy radzieckich do pozostałych narodowych komitetów słowiańskich oraz wydając numer specjalny – w całości poświęcony przygotowaniom do Kongresu⁴⁰.

Zjazd, którego głównym zadaniem było wypracowanie zasad organizacyjnych powojennej współpracy słowiańskiej i powołanie w tym celu

³⁷ „Życie Słowiańskie” 1946–1947, *passim*.

³⁸ H. Batowski, *Hymn Wszechsłowiański*, „Życie Słowiańskie” 1946, nr 1, s. 6–8; Z. Jachimecki, *Jeszcze Polska i „Hej, Slované...”* *ibidem*, s. 8–12.

³⁹ J. Pawłowicz, *op. cit.*, s. 266; „Slovanský přehled” 1946, nr 3–4, s. 236–237; nr 5–6, s. 341–343; nr 7–8, s. 440; nr 9–10, s. 465–472; „Życie Słowiańskie” 1946, nr 7–8, s. 232–233; nr 9–10–11, s. 312.

⁴⁰ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 12, s. 359–365.

ponadnarodowej struktury (Słowiańskiego Komitetu Koordynacyjnego), obradował w dniach 8–11 (16) grudnia 1946 r. w budynku Ludowego Uniwersytetu Belgradzkiego. Złożyły się nań: część oficjalna, trwająca od 8 do 11 grudnia, oraz pięciodniowa wycieczka uczestników Zjazdu po goszczącej ich Jugosławii. Ponadto w ostatnim dniu imprez pozjazdowych (tj. 16 grudnia) w „Domu Słowiańskim” (będącym siedzibą Komitetu Słowiańskiego Jugosławii) mieszczącym się przy ul. Moskiewskiej 5 w Belgradzie odbyło się inauguracyjne posiedzenie, powołanego przez Kongres, Komitetu Ogólnosłowiańskiego⁴¹.

Zjazd zgromadził 88 delegatów, przedstawicieli Komitetów Słowiańskich z Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Polski oraz ZSRR. Ponadto w obradach uczestniczyła nieoficjalnie delegacja Komitetu Słowiańskiego w Budziszynie oraz liczne grono zaproszonych gości i dziennikarzy⁴². Komitet Słowiański w Polsce reprezentowany był przez 14-osobową delegację pod przewodnictwem prof. dr. Mieczysława Michałowicza – przewodniczącego Komitetu. W skład polskiej delegacji wchodził: Henryk Batowski, Stanisław W. Dobrowolski, Mirosław Dynier, Stanisław Janusz, Franciszek Król, Jadwiga Kwiatowska, Bożena Modelska, Kazimierz Piwarski, Michał Rękas, Marian Rybicki, Zuzanna Sobierajska, Stanisław Trojanowski, Kazimierz Wyka⁴³.

W imieniu delegacji Komitetu Słowiańskiego w Polsce głos zabrali m. in.: wiceprezydent Krajowej Rady Narodowej, dr Wacław Barcikowski, wiceprezes delegacji polskiej, wiceminister oświaty, mgr St. Trojanowski; gen. broni Władysław Korczyc – szef sztabu generalnego Wojska Polskiego; dr K. Piwarski, dr H. Batowski oraz prof. M. Michałowicz. Wystąpienia te w większości – podobnie jak głosy innych uczestników Zjazdowej dyskusji – przesiąknięte były typową dla ówczesnego stylu wypowiedzi politycznej retoryką, „pławiącą” się w wyrazach hołdu i uwielbienia wobec „wielkiego przyjaciela ludzkości” – Stalina – oraz jego ojczyzny: „potężnego Związku Radzieckiego”. Natomiast godnymi uwagi były tu referaty: Trojanowskiego (który wystąpił w obronie polskich praw do Ziem Odzyskanych, silnie akcentując trwałość ich związku z Macierzą: „Podstawą siły, wolności i niepodległości naszej Ojczyzny jest polityka pokojowa [...] W polityce wewnętrznej fundamentem naszej potęgi są reformy socjalne [...] wreszcie

⁴¹ AAN, KSwP, I Powojenny Kongres Słowiański w Belgradzie. 1946, t. 41, 42.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*. Gośćmi Zjazdu ze strony polskiej byli: dr Wacław Barcikowski – wiceprezydent Krajowej Rady Narodowej; gen. broni, szef sztabu generalnego Wojska Polskiego Władysław Korczyc; dr Michał Kaczorowski – minister odbudowy. Obsługę prasową ekipy polskiej stanowili: red. Roman Juryś z ramienia „Głosu Ludu”, red. Henryk Kassyanowicz z „Rzeczypospolitej”, red. Klekow – reprezentujący „Życie Warszawy” oraz red. Jerzy Rawicz z „Robotnika”; ponadto w Zjeździe uczestniczyli organizatorzy wystawy polskiej – ppłk Borowy, mjr Jarosz, arch. M. Bogusz, dr E. Rogalska-Żilić; „Życie Słowiańskie” 1947, nr 1–2, s. 80–81 oraz: *Most Przyjaźni*, oprac. Komitet Słowiański w Polsce, Warszawa 1947, s. 217.

włączenie Ziemi Odzyskanych, prastarych ziem Piastowskich [...] Cały naród polski stwierdza, że granice na Odrze i Nysie są ostateczne i nienaruszalne, że Ziemia Odzyskana nad Odrą, Nysą i Bałtykiem są dziś już polskie i nigdy więcej polskimi być nie przestaną!”⁴⁴ oraz prof. Michałowicza pt. *Wkład polski w kulturę świata* (w którym w rzeczowym tonie, pozbawionym pustostłownej otoczki propagandowej, przedstawił on najbardziej znaczące polskie osiągnięcia na niwie nauki, oświaty i szeroko rozumianej kultury)⁴⁵. Ciekawe było także wystąpienie H. Batowskiego, wyraźnie kontrastujące na tle propagandowych referatów delegatów radzieckich czy bułgarskich – poświęcone omówieniu dorobku Komitetu Słowiańskiego w Polsce⁴⁶. M. Michałowicz i H. Batowski wezwali też uczestników Zjazdu do wsparcia inicjatywy powołania przez polski Komitet Słowiański Instytutu Słowiańskiego – jako „centralnego ośrodka badań Słowiańszczyzny”, a także wydania *Encyklopedii słowiańskiej*⁴⁷.

Przedstawiciele polskiego Komitetu Słowiańskiego weszli w skład władz, powołanego przez Kongres, Komitetu Ogólnosłowiańskiego – mającego odtąd koordynować pracę narodowych komitetów słowiańskich. Mieczysław Michałowicz powołany został na funkcję zastępcy przewodniczącego tej struktury. Ponadto w skład Komitetu wchodził: Henryk Świątkowski, Jan Grubecki, Stanisław Trojanowski, Henryk Batowski (na prawach członków) oraz Tadeusz Rek, Mirosław Dyer i Stanisław Dobrowolski (jako zastępcy członków Komitetu)⁴⁸.

Spośród inicjatyw Komitetu Słowiańskiego w Polsce, które można było niewątpliwie zaliczyć na karb pozytywnych aspektów jego działalności, wspomnieć należy prace nad przybliżeniem społeczeństwu polskiemu kultury i języka innych narodów słowiańskich. Celowi temu służyły – powołane przez Komitet – Towarzystwa Przyjaźni: Polsko-Bułgarskiej, Polsko-Czechosłowackiej, Polsko-Jugosłowiańskiej oraz Towarzystwa Przyjaciół Łużyc⁴⁹.

⁴⁴ St. Trojanowski, *Granica na Odrze i Nysie – granicą całej Słowiańszczyzny*, [w:] *Most...*, s. 39–41.

⁴⁵ „*Życie Słowiańskie*” 1947, nr 1–2, s. 50; *Most...*, s. 83–98.

⁴⁶ H. Batowski, *Działalność zbliżenia słowiańskiego w Polsce*, „*Życie Słowiańskie*” 1947, nr 1–2, s. 71–73.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 59, 72; *Most...*, s. 83–98.

⁴⁸ „*Życie Słowiańskie*” 1947, nr 1–2, s. 82–83. Przewodniczącym Komitetu Ogólnosłowiańskiego został przedstawiciel Jugosławii – poseł, gen. mjr Bižidar Maslarić, zaś jego zastępcami obok prof. Michałowicza byli: Aleksander Wozniesiński, rektor Uniwersytetu Leningradzkiego (ZSRR), Zdeněk Nejedlý, wykładowca Uniwersytetu w Pradze (Czechosłowacja), Stella Błagojewa (Bułgaria).

⁴⁹ Prace wymienionych towarzystw, jak też Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej oraz Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Węgierskiej i Polsko-Rumuńskiej były bezpośrednio nadzorowane przez Komitet; Zob.: *Zasoby archiwalne b. Komitetu Słowiańskiego w Polsce*, oprac. K. Pytlarczyk [w:] *Biuletyn informacyjny Studiów z Dziejów Stosunków Polsko-Radzieckich*, Warszawa 1967; Archiwum Akt Nowych, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej, sygn. 1, 6; Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Jugosłowiańskiej, sygn. 2; Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Węgierskiej, sygn. 3.

Komitet wespół z wymienionymi towarzystwami podejmował szereg akcji masowych, takich jak: kursy językowe, gromadzenie księgozbiorów słowiańskich, wymiana wzajemna w dziedzinie kultury i nauki oraz sportu, wakacyjna wymiana dzieci i młodzieży, współpraca gospodarcza, propaganda prasowa i radiowa, odczyty i konferencje⁵⁰. Współpraca w tym zakresie prowadzona była z szeregiem organizacji społecznych, m. in. ze Związkiem Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” (który pielęgnował stare – międzywojenne jeszcze – tradycje młodzieżowej solidarności słowiańskiej). Skierowano doń ofertę udziału młodzieży chłopskiej w kursach języków: bułgarskiego, czeskiego i serbskiego⁵¹. Podobna współpraca miała miejsce i z innymi organizacjami młodzieżowymi, które tak jak ZMW RP (Michał Rękas) miały swych przedstawicieli we władzach KS w P. I tak Organizację Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych reprezentował sekretarz generalny TUR – Stanisław W. Dobrowolski, zaś Związek Walki Młodych – Mirosław Dyrer⁵². Komitet wspierał również inicjatywy, założonego jeszcze w 1944 r., Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej⁵³. Towarzystwa te wobec utworzenia w 1950 r. przy Prezydium Rady Ministrów – Komitetu Współpracy Kulturalnej z Zagranicą uległy likwidacji w 1951 r. (z wyjątkiem TPPR), a ich zadania przejął ów Komitet. Likwidacja Towarzystw Przyjaźni była również zapowiedzią likwidacji Komitetu Słowiańskiego w Polsce, którego aparat wykonawczy zlikwidowano w 1953 r., zaś zadania Komitetu przejęło Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej⁵⁴.

Bieżąca działalność Komitetu Słowiańskiego opierała się na rozbudowanej strukturze terenowej w postaci oddziałów regionalnych: krakowskiego (istniejący od lipca 1945 r.), częstochowskiego, gdańskiego, katowickiego, lubelskiego, łódzkiego, poznańskiego, warszawskiego i wrocławskiego⁵⁵. Szczególnie aktywne były oddziały krakowski i wrocławski. One to w znacznej mierze przyczyniły się do intensywnego rozwoju słowianoznawstwa naukowego w pierwszych latach powojennych, jak też podjęły szeroką działalność popularyzatorską w tym zakresie. Uniwersytet Wrocławski we współpracy

⁵⁰ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 2, s. 64; nr 3, s. 96; nr 4–5, s. 157–159; nr 9–10–11, s. 347–348; 1947, nr 1–2, s. 72; nr 3, s. 118–120. Komitet Słowiański patronował także powstałemu jeszcze w 1944 r. Towarzystwu Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, którego przewodniczącym w omawianym okresie pozostawał H. Świątkowski – członek Egzekutywy KSwP.; *ibidem* 1946, nr 4–5, s. 158.

⁵¹ Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego, sygn. RM/II-23, Komitet Słowiański w Polsce. Prezydium. Do „Wici” [korespondencja do ZG ZMW RP „Wici” 1945–1947].

⁵² „Życie Słowiańskie” 1947, nr 1–2, s. 80–81.

⁵³ Por. przyp. 45.

⁵⁴ Por.: AAN, sygn. 1, 6; sygn. 2; sygn. 3 zob. również materiały dotyczące przejmowania zadań KSwP przez TPPR, znajdujące się w Zespole KSwP, t. 39.

⁵⁵ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 3, s. 96; AAN, KSwP, Pismo Prez. KSwP do wszystkich oddziałów Komitetu (16 lipca 1948), t. 22.

z KSwP zainicjował badania nad słowiańską przeszłością ziem położonych pomiędzy Odrą a Łabą, których wyniki publikowane były w specjalnej serii „Biblioteki Słowiańskiej”, wydawanej pod patronatem Komitetu Słowiańskiego we Wrocławiu. Wspomnieć należy tutaj nazwiska: prof. Stanisława Rosponda – wówczas kierownika sekcji naukowo-wydawniczej wspomnianego oddziału Komitetu Słowiańskiego; pełnomocnika rządu RP na Dolny Śląsk, prezesa lokalnego Komitetu Słowiańskiego mgr. Stanisława Piaskowskiego; czy wreszcie znanego działacza młodowiejskiego Jana Dąbskiego. W ramach wspomnianej serii naukowej ukazały się m. in. niepowtarzalne już prace, jak: *O reslawizację wschodnich Niemiec* dr. Karola Stojanowskiego czy *Łużycanie. Ich walka, klęski i triumf* autorstwa prof. Tadeusza Stanisława Grabowskiego⁵⁶.

Krakowski Oddział KSwP był organizatorem serii kursów słowianoznawczych upowszechniających wiedzę o Słowiańszczyźnie. Działacze krakowskiego Komitetu Słowiańskiego służyli pomocą Ognisku Metodycznemu Słowianoznawstwa przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego oraz Okręgu Szkolnego Katowickiego w organizacji kursów szkoleniowych dla nauczycieli (przeprowadzonych na bazie Studium Słowiańskiego UJ) – w związku z wprowadzeniem zagadnień słowianoznawczych do nowych programów szkolnych wszystkich typów szkół⁵⁷. Ponadto przedstawiciele Komitetu wspomagali inicjatywę upowszechnienia nauki języków słowiańskich w szkołach średnich i zawodowych (prowadzona była obok obowiązkowego rosyjskiego także nauka serbo-chorwackiego, czeskiego i słowackiego)⁵⁸. W Krakowie mieściła się redakcja i administracja organu KSwP – „Życia Słowiańskiego”, także krakowski oddział tegoż Komitetu był inicjatorem powołania towarzystwa Przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej i Towarzystwa Przyjaciół Łużyc⁵⁹.

Prezydium KSwP podjęło usilne starania o powołanie Komisji Słowianoznawczej przy Ministerstwie Oświaty, jako ciała naukowo-doradczego w zakresie naukowego słowianoznawstwa polskiego oraz Instytutu Słowiańskiego (Słowianoznawczego), który miał pełnić rolę „placówki naukowo-badawczej, mającej zajmować się sprawami Słowiańszczyzny”⁶⁰. Sprawa powołania owego Instytutu, choć wielokrotnie przewijała się w uchwałach i bieżącej pracy Komitetu do końca okresu stanowiącego ramy chronologiczne niniejszego

⁵⁶ St. Rospond, *Wstęp*, [w:] K. Stojanowski, *O reslawizację wschodnich Niemiec*, Biblioteka Słowiańska Komitetu Słowiańskiego we Wrocławiu, t. I, Wrocław 1946, s. 3–5.

⁵⁷ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 2, s. 64; nr 5, s. 160; nr 8, s. 251–252; nr 9–10–11, s. 345.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 5, s. 159; nr 9–10–11, s. 347 oraz metryczka „Życia Słowiańskiego”.

⁶⁰ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 2, s. 63.

opracowania, nie została zrealizowana⁶¹. Zadania stawiane przed projektowanym Instytutem Słowiańskim spełniało w praktyce Studium Słowiańskie Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wydział Naukowy Komitetu Słowiańskiego⁶². Obie te instytucje włożyły doniosły wkład w popularyzację wiedzy o Słowiańszczyźnie. Studium Słowiańskie UJ we współpracy z ministerstwem Oświaty i władzami Komitetu zorganizowało m. in. kursy słowianoznawcze dla nauczycieli oraz cykl wykładów o Słowiańszczyźnie. Duże znaczenie miały zwłaszcza wykłady dla nauczycieli, których celem było „zaznajomienie słuchaczy z zagadnieniami dawnej i współczesnej Słowiańszczyzny oraz praktycznego opanowania jednego z języków słowiańskich. Program kursów obejmował m. in. wykłady z zakresu: historii, geografii, językoznawstwa, literatur, kultury, sztuki i etnografii Słowiańszczyzny. Prowadzili je wybitni ludzie nauki polskiej, profesorowie: Henryk Batowski, Jan Konstanty Dąbrowski, Wilim Frančić (Chorwat), Walery Goetel, Tadeusz St. Grabowski, Zdzisław Jachimecki, Wiktor Jakubowski, Zenon Klemensiewicz, Tadeusz Lehr-Spławiński, Stanisław M. Leszczycki, Mieczysław Małecki, Wojśław Mole (Słoweniec), Kazimierz Moszyński, Henryk Mościcki, Kazimierz Nitsch, Stanisław Pigoń, Kazimierz Piwarski, Stanisław Rospond, Witold Taszycki, Stanisław Urbańczyk, Józef Widajewicz⁶³. Jak pisano w „Życiu Słowiańskim”: „myślą przewodnią [kursów] było dostarczenie możliwie największej liczbie miejscowości – ludzi orientujących się w zagadnieniach historycznych, kulturalnych, artystycznych i gospodarczych narodów słowiańskich, którzy w swoim środowisku mieliby później propagować ideę [...] współpracy międzysłowiańskiej, być budzicielami zainteresowań słowiańskich”⁶⁴. Cenną inicjatywą Wydziału Naukowego KS było powołanie Centralnej Biblioteki Słowiańskiej, jako podwalin dla projektowanego Instytutu Słowiańskiego⁶⁵.

W ramach akcji popularyzatorskiej kultury narodów słowiańskich Komitet Słowiański podjął się organizacji bezpłatnych wykładów z zakresu językoznawstwa, historii i kultury. Prowadzono również naukę języków: bułgarskiego, czeskiego, serbskiego, chorwackiego oraz rosyjskiego⁶⁶. Natomiast Krakowski Oddział Komitetu organizował cyklicznie tzw. Wieczory Słowiańskie, poświęcone wybitnym postaciom kultury, nauki i polityki słowiańskiej (i tak

⁶¹ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 1, s. 32; nr 2, s. 63; nr 3, s. 96; nr 4–5, s. 157–160; 1947, nr 1–2, s. 71–73; 1948, nr 3–4, s. 154; Komisja Słowianoznawcza powołana została dopiero z dniem 17 XII 1949 r. w ramach PAU z prof. Lehr-Spławińskim na czele. *Zasoby archiwalne...*, oprac. K. Pytlarczyk.

⁶² Por. przyp. nr 51, 54, 55.

⁶³ Por. przyp. nr 51.

⁶⁴ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 8, s. 251.

⁶⁵ „Życie Słowiańskie” 1948, nr 3–4, s. 154.

⁶⁶ „Życie Słowiańskie” 1946, nr 4–5, s. 157.

np. VI Wieczór Słowiański w 1946 r. poświęcony był czeskiemu mężowi stanu, twórcy niepodległej Czechosłowacji Tomašovi Garrigue Masarykowi⁶⁷.

Te pozytywne tendencje w pracy Komitetu Słowiańskiego w Polsce uległy gwałtownemu zahamowaniu na początku 1947 r. Wówczas to w atmosferze bezpardonowej walki politycznej (wybory do Sejmu Ustawodawczego) działalność Komitetu uległa negatywnemu zjawisku nadmiernego upolitycznienia i zideologizowania. Sfabrykowany „sukces” komunistów polskich w wyborach do Sejmu, jak też nasilający się w Związku Radzieckim kult jednostki i płynące stamtąd coraz silniejsze naciski w kierunku scentralizowania i ścisłego podporządkowania Moskwie całości działań narodowych komitetów słowiańskich – prowadziły nieuchronnie do wypaczenia pierwotnego kształtu i zadań polskiego nurtu ruchu nowosłowiańskiego. W toku posiedzenia rozszerzonego Prezydium Komitetu Ogólnosłowiańskiego, które odbyło się w dniach 26–28 kwietnia 1947 r. w Moskwie, wzywano do „wzmoczonej i śmiałej walki z reakcją”⁶⁸. Prawdziwe „trzęsienie ziemi” przyniosły obrady II Walnego Zjazdu Komitetu Słowiańskiego w Polsce (1 czerwca 1947 r. – Warszawa) i II Plenum Komitetu Ogólnosłowiańskiego (15–18 czerwca – Warszawa). Podjęto tam otwartą krytykę dotychczasowej działalności narodowych komitetów słowiańskich i ich organów prasowych (m. in. czeskiego „Przeglądu Słowiańskiego”, jugosłowiańskiego „Braterstwa Słowiańskiego” oraz bułgarskiego pisma „Słowianie”). Organ KSwP – „Życie Słowiańskie” – oskarżono o to, że „nie zamieszcza bojowych, aktualnych, politycznych materiałów i nadmiernie historyzuje”, zaś „praca [KSwP] ma charakter jednostronnego kulturyzowania”⁶⁹.

Wyrazem narastania deformacji w życiu wewnętrznym Komitetu Słowiańskiego w Polsce było odsunięcie od steru organizacji dotychczasowego jej przewodniczącego prof. M. Michałowicza wraz z grupą przedstawicieli świata nauki. Nastąpiło to w toku obrad II Zjazdu Komitetu (1 czerwca 1947 r.), kiedy kierownictwo ruchu nowosłowiańskiego w Polsce opanowane zostało ostatecznie przez grupę partyjnych aparatczyków PPR i powiązanych z nią tzw. stronnictw demokratycznych. W wyniku decyzji Zjazdu dotychczasowi liderzy zostali usunięci z kierownictwa ruchu (M. Michałowicz pozostał jedynie zwykłym członkiem Prezydium Komitetu, zaś H. Batowski – dotychczas wiceprzewodniczący zepchnięty został na pozycję piątego, ostatniego zastępcy przewodniczącego Komitetu). Wydatnie zwiększył się udział wysokich funkcjonariuszy partyjnych w nowo wybranych władzach

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ „Życie Słowiańskie” 1947, nr 6, s. 237–239; por. też: AAN, KSwP, Działalność Kom. Ogólnosłowiańskiego, t. 44.

⁶⁹ N. Pantiuchin, *Wtoroj plenum Obszczeslawianskogo Komiteta*, „Słowianie” 1947, nr 6, s. 24–28; *Uchwały II-go Plenum Komitetu Ogólnosłowiańskiego w Warszawie 18 czerwca 1947 r.*, „Życie Słowiańskie” 1947, nr 7–8, s. 282–283; także: AAN, KSwP, II Plenum Kom. Ogólnosłowiańskiego w Warszawie 1947, t. 45.

Komitetu. W pierwszym składzie z 23 sierpnia 1945 r. było ich, według niepełnych danych, będących wynikiem niemożności ustalenia przynależności partyjnej niektórych działaczy – 10 (w tym 4 z PPR, 3 z PPS, 1 z SD i 2 z SL) – w nowym składzie Komitetu funkcjonariuszy partyjnych było 17 (9 z PPR, 4 z PPS, 1 z SL i 3 z SD)⁷⁰.

Wydarzenia te zwiastowały rychły krach ruchu nowosłowiańskiego tak w Polsce, jak i w ogólnym jego wymiarze. Perspektywy jego dalszego rozwoju przekreślił ostatecznie konflikt Stalin – Tito, kiedy to pod naciskiem radzieckim władze Komitetu przeszły na pozycje typowo doktrynerskie.

Leszek Sławomir Pręcikowski

ПОЛЬША В „НОВОМ СЛАВЯНСКОМ ДВИЖЕНИИ”. ИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛАВЯНСКОГО КОМИТЕТА В ПОЛЬШЕ В 1945–1947 ГГ.

Вторая мировая война принесла – инспирированные из Кремля – оживление славянской идеи (Славянский Комитет в Москве), затем использованной (в 1945–1953 гг.) Сталиным для упрочения влияния Москвы в „освобожденных” странах Центральной и Восточной Европы.

В июле 1945 г. возник Славянский Комитет в Польше. Он привлек значительную часть польских деятелей науки и культуры (между прочим: проф. проф. Х. Батовского, Я. Костжевского, Т. Лехер-Славиньского, Л. Шилера). Целью комитета должно было быть „углубление славянской идеи”, как формы равноправного содружества народов. Комитет в 1945–1947 гг. развернул широкую популяризаторскую и пропагандскую кампанию, участвовал в работах международного славянского движения (в Славянском Конгрессе в Белграде в декабре 1946 г.), вел оживленную научную и издательскую деятельность („*Życie Słowiańskie*”).

Обострение международной обстановки (конфликт Восток – Запад, политика ждановщины” в СССР) стали причиной того, что Славянский Комитет в Польше постепенно отошел от своих первоначальных идейных принципов и превратился в послушное орудие политических манипуляций в руках его московских покровителей, а в 1953 г. был окончательно ликвидирован.

⁷⁰ Na czele nowo wybranej Egzekutywy KS w Polsce stanął dr Wacław Barcikowski – Stronnictwo Demokratyczne, Wicemarszałek Sejmu Ustawodawczego, członek Rady Państwa; ponadto w jej skład weszli: Henryk Świątkowski – Polska Partia Socjalistyczna; Jan Grubecki – Stronnictwo Ludowe („lubelskie”); Jan Rabanowski – „wtyka” Polskiej Partii Robotniczej w łonie SD (podwójna przynależność partyjna); Eugeniusz Szyr – b. członek Komunistycznej Partii Polski, komisarz XIII Międzynarodowej Brygady im. Jarosława Dąbrowskiego w czasie wojny domowej w Hiszpanii, PPR; Henryk Bатовski; Stanisław Trojanowski – PPR; Henryk Wyrzykowski – PPR; Stanisław Dobrowolski – PPS. Skład Komisji Rewizyjnej był następujący: Michał Kaczorowski – PPS; gen. broni Władysław Korczyk – oficer radziecki „oddelegowany” do pracy w Wojsku Polskim, szef sztabu generalnego WP, PPR; Michał Kubicki; (?) Oźga; Wincenty Rzymowski – SD. „*Życie Słowiańskie*” 1947, nr 6, s. 239–240; A. Czubiński, *Najnowsze dzieje Polski 1914–1983*, s. 306; T. Mołdawa, *op. cit.*, *passim*; *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982, *passim*; *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 1–4, *passim*.